

Grenke rezine velikega hlebca

Ljubljana je bila pred drugo svetovno vojno upravno središče Dravske banovine. Po razkovanju slovenskega ozemlja so Italijani 3. maja 1941 ustanovili iz novopridobljenih ozemelj Notranjske in Dolenjske upravno enoto. Ljubljanska pokrajina.

Prvi visoki komisar, ki je imel sedež v Ljubljani je bil Emilio Grazioli. Bil je poročen s primorsko Slovenko in bil član fašistične stranke od njene ustanovitve dalje. Preden je prevzel vodstvo civilne uprave v Ljubljani, je bil na čelu fašistične organizacije v Trstu. Tudi na njegov predlog je fašistična vlada v Rimu zadala primorskemu Slovencem enega izmed najhujših udarcev, ko je razbila vse njihove finančne in gospodarske ustanove.

V Ljubljani je Grazioli izdal večino le omejevalne ukrepe, med drugim policijsko uro; v javnih lokalih so lahko točili od alkoholnih pijač le pivo, odprti pa so bili lahko le do desete ure zvečer. Uvedel je obvezne dvojezične napise, cenzuro tiska, prepovedal je plesne prireditve in uporabo svežega mesa. Zaplenil je vsa pogonska goriva in maziva v korist italijanske družbe AGIP.

Ljubljano je posebno prizadela junjska uvedba živilskih nakaznic. Navedli so obrazložitev, da bo s tem omogočena pravična razdelitev. Ob začetku okupacije pa so se bahali, da je prišla Italija k svoji najmlajši hčerki, provinci Ljubljani naproti kakor prava mati, z velikim hlebcom kruha.

Ves čas so poudarjali, da se Ljubljanska pokrajina sama ne more preživljati in da je Italija tako dobra, da jo preskrbuje. Nikoli pa niso objavili podatkov o izvozu naravnih bogastev in šele ob primerjavi teh dveh faktorjev bi dobili pravo sliko o gospodarski izkoriščenosti. Običajno pa vsak okupator v zasedenih pokrajinah išče korist zase, ne pa za zasedene pokrajine! Vedeti pa moramo, da so si Nemci, kot močnejši partner vzeli kmetijsko in industrijsko bogatejšo severno zaledje ter postavili mejo v Sentvidu in Crnučah.

Grazioli je v avgustu prvič dolocneje govoril o rastočem narodno osvobodilnem gibanju in poudaril, naj večina prebivalstva nastopi »proti tistim, ki sanjajo o nemogočih zmagah in poskušajo prirediti manifestacije.«

Dejavnost OF, ki je v boju proti okupatorju združevala vse prebivalstvo, ne gleda na njihove ideološke razlike, je vse bolj naraščala. Vojska na čelu z generalom Mariom Robottijem ni verjela v »pomirjeno pokrajino«, ni verovala da bi oblast visokega komisarja, ki ga je podpirala slovenska reakcija lahko uvedla red. Zato naroča svojim enotam, septembra

1941: »Bolje je, da ta ali oni izmed teh komunističnih elementov plača, četudi ni popolnoma in očitno kriv, kakor da bi morali naši vojaki še nadalje prenašati njihove saboterske akcije.«

Istega meseca je Grazioli izdal uredbi o izrednem vojaškem sodišču in konfinaciji nevarnih oseb. Italijani so vedeli, da je »središče, ki ustvarja tak položaj Ljubljana. Odtod prihaja podpora in tu se izdajajo odredbe itd., zato so jo februarja 1942 obdali z bodečo žico in aprila istega leta sta Robotti in Grazioli objavila razglas o streljanju talcev. Julija 1942 leta pa izvedli v ograjenem mestu velike racije, v katerih so prišli 17.075 ljudi, od teh pa so jih 2663 odpeljali v internacijo v Italijo. To je bil hkrati uvod v veliko ofenzivo na osvobodeno ozemlje, med katero so julija legalizirali belogardistične oborožene formacije MVAC.

Italijani so v skladu s svojo okupacijsko politiko uporabili uradniški aparat bivše kraljevine Jugoslavije, vendar so vsa glavna mesta v uradih imeli Italijani, vsaj načelniška, če ne pa so kot komisarji skrbeli za izvajanje odlokov in uredb. Iz opisane Graziolijeve dejavnosti je razvidno, da je bila njegova naloga od vsega začetka, da da zasedenemu ozemlju fašistično in italijansko lice. Njegova uprava je bila razdeljena na 8 oddelkov in sicer občega, upravnega, kmetijskega, prosvetnega, tehničnega, za socialno politiko in narodno zdravje, finančnega in na oddelek za trgovino, obrt in industrijo.

Posamezni slovenski uradniki in celi oddelki so se takoj po ustanovitvi OF povezali s to organizacijo v boju proti okupatorju. Avgusta 1941. leta pa je bil organiziran matični odbor OF, ki je vodil vso dejavnost proti okupatorju in vseh oddelkih in uradih visokega komisarjata OF je delovala v središču okupatorjeve uprave! Razvila je vse vrste frontne aktivnosti, izmed katerih so izstopale obveščevalna služba, narodna zaščita in zbiranje materialnih in denarnih sredstev za narodno osvobodilno gibanje. S tem je dokazala, da ni mesta kjer ne bi bilo mogoče razviti njene aktivnosti! Organiziranost in dejavnost OF na tako pomembni okupatorski ustanovi, kot je visoki komisarjat pa bo več povedano v naslednji številki našega glasila.

LOJZ TRŠAN



General Mario Robotti, visoki komisar Emilio Grazioli in general Taddeo Orlando na procesiji 21. junija 1941. (Slika iz knjige Ljubljana v ilegali)

Komemoracija v KS Nove Poljane

Veliko mladine in krajanov se je 30. oktobra ob 16. uri zbralo na komemoraciji pred spomenikom padlih v »Parku 88 dreves« na Poljanski cesti v Ljubljani. Prisluhnili so recitatorkam iz šole za medicinske sestre in govoru predsednika krajevnega združenja ZNB NOV Nove Poljane Oskarja Lična. Tako je povedal:

Ko se v teh dneh spominjamo svojih mrtvih, se vedno zberemo tudi ob tem spomeniku. In prav je

tako. Kajti tudi teh 32 žrtev je »naših«. Če nam že niso bili vsem sorodniki, znanci ali prijatelji, pa so nam gotovo bili somišljeniki in tovariši v tistih težkih dneh, ko je beseda »tovariš« pomenila več kot prijatelj. Pomenila je soborca za iste cilje – za svobodo in boljši jutri, pomenila človeka, ki mu lahko popolnoma zaupaš in ki se nanj lahko zaneses v najtežjih trenutkih, ki ti bo pomagal, ne da bi vprašal za ceno. Zato danes ne sme zveneti kot prazna fraza, če rečemo, da smo se zbrali na tem mestu zato, da se v spomin poklonim svojim »tovarišem«. Saj sploh ni več važno, če smo jih res osebnostno poznali ali z njimi sodelovali. Postali so nam simbol vseh tistih, ki so živeli in se borili za nas, simbol vseh tistih, ki so se v dneh preizkušnje srčno odločili za pravo pot: za pot upora proti tujcem in proti domačim izdajalcem, za pot revolucije, ki je vodila v nov, pravičnejši svet. Omahnili so na tej poti, padli pod streli sovražnika, udarci izdajalca ali do konca obnemogli v taboriščih, na tuji zemlji. Tako ali drugače jim je zastal korak in omahnila roka. Nenadomestljive so bile te izgube, pa vendar so se vrste upora vedno znova strnile, tovariši so jih zamenjali v boju in vsi skupaj so izbori-

li svobodo, izborili nov način življenja za vse nas.

Ko danes kritično ocenjujemo naš sedanji gospodarski in družbeni položaj, pogosto pozabljamo, kako visoka je bila človeška cena za to, da smo si lahko samostojno in neodvisno gradili nov družbeni sistem in hitro gospodarsko rast. Ob tem smo gotovo delali tudi napake in prav je, da jih odkrito povemo. Saj jih bomo le tako lahko popravili! Vendar pa ne smemo pozabiti na vse tisto, kar je bilo storjeno dobro in prav, kar nas je dvignilo iz gospodarske nerazvitosti in nam zagotovilo narodnostno svobodo. In prav za to dobro, pošteno in svobodno v naši domovini so padale žrtve, katerih spominu smo se prišli pokloniti ob tej slovesnosti.

Zato se v tem trenutku spomina obračam na vas, mlade – na vas, ki boste ta svet gradili naprej za naslednjo generacijo! Prav je, da ste kritični in da niste z vsem zadovoljni. Vendar bodite ob tem tudi realni! Zavedajte se, da so bile za to, kar danes imamo, potrebne ogromne žrtve in neštetja življenja mladih ljudi, ki so tako kot vi danes hoteli boljši in pravičnejši svet. Zato ne dovolite, da bi se izničila njihova žrtev in gradite novi svet na temeljih, ki so vam jih postavili s svojimi mladimi življenji in so ravno zaradi tega tako trdni.

Po govoru Oskarja Lična je v njihov spomin in slavo zadonela salva iz pušk vojakov častnega vođa vojašnice »Maršal Tito«.

Priredila: SILVA ŠUC

KS Ajdovščina

Odmevna pobuda komisije za varstvo okolja – Letošnji 14. številki Dogovorov smo v KS Ajdovščina priložili strip »Skok v prihodnost«, ki slikovito ponazarja, v kakšnem okolju bomo živeli, če pri tej priči ne bomo drugače poskrbeli zanj. Čist zrak bomo čez, denimo, 50 let morali uvažati, da o ostalih življenjskih dobrinah sploh ne govorimo. Sočasno so bili občani Ajdovščine povabljeni, naj se udeležijo razširjene seje delegacije za zbor krajevnih skupnosti. Priznati je treba, da je bila dvorana polna, razprava pa nadvse ustvarjalna.

Kritične pripombe o komunalnih dejavnostih – Delegati na seji konference delegacij, ki je bila 24. oktobra so imeli vrsto pripomb. Resnici na ljubo je treba povedati, da je bilo delegatov iz združenega dela bore malo. Kakor da bi jim bilo vseeno, kakšen je (in se bo) tisti del mesta, v katerega prihajajo – čeprav smo na delovno mesto ali po nakupih. Tako so na seji in pozneje na skupščini KSLO postavili vprašanje glede kritja stroškov mestnega potniškega prometa: zakaj se mestni organi odločajo ne lotijo prizadevanj, da se problem prevoza na delovna mesta ne uredi s sodelovanjem prizadetih delovnih organizacij tako, kot so to rešili v nekaterih mestih, kje je prevoz na delo zastoj. Najbrž ni treba posebej opozarjati, da bi lahko s tem vplivali na občutno zmanjšanje prometa osebnih vozil ob konicah, odstranili parkirana vozila s pločnikov, vrnili pešceve površine njihovim uporabnikom in znatno zmanjšali onesnaženost zraka v mestnem središču.

Borci o svojem delu – Na seji odbora ZB slovenskega bataljona I. krajiške proletarske brigade so člani pregledali dosedanje delo in se dogovorili za delo v prihodnje. Ker so člani odbora iz različnih slovenskih krajev, pa tudi iz drugih republik, so se odločili, da se bodo odslej sestajali v prostorih KS Ajdovščina, ki jim nudi vse gostoljubje.

V hotelu Lev so odprli prosto carinsko prodajalno – Glede na izkušnje podobnih prodajaln na obmejnih prehodih lahko predvidevamo, da bo za tuje goste nadvse privlačna, saj pomeni popestritev turistične ponudbe. Hkrati pa se bo, upajmo vsaj, povečal devizni dotok v naši občini.

Nova pekarna – V četrtek, 16. oktobra so slovesno odprli novo pekarno v Emoni Supermarktu in do danes že prodali na tisoče hrustljivo pečenih francoskih štruc in drugega peciva. Zanimivo je le, da je bila ustna obravnava, združena z ogledom šole v sredo, 5. novembra. Obravnava je razpisal komite za urejanje prostora SO Ljubljana Center, udeležil pa se je tudi pooblaščen predstavnik KS Ajdovščina.

Precej dela za poravnalni svet – Letošnjo jesen se je poravnalni svet sestel že dvakrat in obravnaval skupaj 5 primerov; čas, v katerem živimo, je – kot kaže – povzročitelj številnih sporov med sosedstvom in sosedji, pa tudi razmerja med najemniki poslovnih prostorov in hišnimi sveti niso povsod najboljše. Vsekakor pa je delo poravnalnega sveta poskus, da se sporni primeri razrešijo brez posredovanja sodišča, kadar je to le mogoče.

Podpora sklepu o uvedbi referendumov – Razširjene 5. seje delegacije za zbor KS so se udeležili številni krajanj Ajdovščine in po obširni ter ustvarjalni razpravi soglasno podprli sklep o izvedbi referendumov, zatem pa še sklepa, da se v programu IV. samoprispevka vključita tudi gradnja vodohrana na grajskem hribu in obnova kanalizacije (kolektorja) na Vilharjevi cesti. Delegati so zahtevali, naj se sanacija grajskega pobočja vključi v redni program KSLO za leto 1987 kot prednostna naloga. Menili so tudi, da mora postati skrb za varstvo okolja načrtna in stalna naloga vseh dejavnikov in vsakega posameznika.

Pripombe na resolucijo – Posebno pozornost so delegati in ostali prisotni posvetili razpravi o resolucijah občine in mesta. K resoluciji občine Center so v celoti sprejeli pripombe delegacije za stanovanjsko gospodarstvo, ki se glasi: »Opredelitev, da bomo »zaradi popolnoma dotrajanega stanovanjskega sklada v naši občini pospeševali kompleksno in delno prenovo«, ne vzdrži, ker ne ustreza resnici. Dotrajani so namreč le posamezni objekti, nekateri zaradi visoke starosti, drugi pa tudi zaradi povesm neustreznega vzdrževanja. Številni objekti pa imajo le hude poškodbe, ki jih je mogoče dobro sanirati z ustrezno družbeno akcijo. Sanacija obstoječega stanovanjskega sklada pa nima nič skupnega s sprejetim programom prenove objektov kulturno-zgodovinskega pomena, ki jih želimo ohraniti in so v glavnem mestnega pomena. Tovrstni objekti, ki naj bi bili na vrsti v letu 1987, so v besedilu že navedeni. Delegati so predlagali, naj se spremeni tudi odstavek, ki govori o enostavni reprodukciji, in sicer: »Načrtno se bomo lotili sanacije poškodb stanovanjskega sklada, lastnih zaradi preslabega vzdrževanja v preteklih letih pa tudi zaradi slabše gradnje in uporabe neprimernih gradbenih materialov. S postopnim prehajanjem na ekonomsko stanarino pa bomo omogočali rednejše vzdrževanje stanovanjskega sklada.«

Spominske slovesnosti ob dnevu mrtvih – Učenci OŠ Prežihovega Voranca in krajanj so s cvetjem okrasili pomnike revolucije in prižgali svečke v spomin na žrtve vojne in nasilja.

KS Kolodvor

Nova trgovina s papirnato galanterijo – Obrtnik in dolgoletni krajan Marko Kratochwill se je obrnil na KS Kolodvor za pomoč pri dodelitvi prostora v Slomškovi 8/I. Tu ima že osem let kopirnico. Ker namerava popestriti ponudbo v KS, želi ob fotokopirnici odpreti tudi trgovino s papirnato galanterijo, zvezki, bloki in zavijalnimi papirji. Zaradi bližine Osnovne šole Tone Čufar naj bi to bila pridobitev tudi za šolarje. Dosedanjo površino 20 m² je uporabljal za stanovanje neki krajan, ki pa se mu obeta primernejši prostor v novem domu, saj je tisti na Slomškovi 8 brez sanitarij in kopalnice ter še vlažen povrh. Zato ni primeren za stanovanje. O prošnji bodo razpravljali na seji sveta KS.

Svet KS – Seja sveta KS Kolodvor bo 11. novembra. Na njej bodo ob predvidenem samoprispevku imenovali ustrezne odbore in komisije ter štab za okrasitev dvoran in volišč. Volišči bosta kot običajno dve; eno na Sodišču, drugo pa v veliki dvorani KS Kolodvor.

O dograditvi varnostnega načrta NZ – Predstavniki sekretariata za ljudsko obrambo občine Ljubljana Center in predstavniki narodne zaščite KS (načelnik in namestnik) so se 31. oktobra pogovarjali o dodelavi varnostnega načrta narodne zaščite.

Skrb za spominska obeležja – Ob 1. novembru so se krajanj, delovne organizacije in vsi tisti, ki imajo patronat nad spominskimi obeležji še posebej potrudili, da so bila spominska obeležja očiščena in okrašena. V KS Kolodvor je takih obeležij šest; od teh ima nad dvema patronat Zveza borcev, nad drugimi pa posamezne delovne organizacije.

Ob bližajočem se dnevu republike – Do 29. novembra ni več daleč in tako tudi v okviru posameznih KS že potekajo priprave za počastitev tega praznika. V KS Kolodvor se ukvarjajo z mislijo, da bi združili proslavo 29. novembra s srečanjem starejših krajanov. Ob recitatorski in folklorni skupini osnovne šole Tone Čufar bo najverjetneje nastopil tudi pevski zbor kolodvorskega društva upokojencev.

MILICA GOJANOVIC

KS Stari Vodmat

Sanacija plinovodnega omrežja – Komite za urejanje prostora občine Ljubljana Center je izdal gradbeno dovoljenje investitorju Energetika Ljubljana za sanacijo plinovodnega omrežja v Starem Vodmatu po naslednjih ulicah: Rozmanovi, Vrhovčevi, Lipičevi, Slajmarjevi, Kotnikovi, Bohoričevi, Bolgarski, Grablovičevi, Japljevi, Močnikovci, Sketovi, Potrčevi, Njegovševi in bolnišni kompleks po priloženi tehnični dokumentaciji. Tako bo v prihodnje Vodmat precej razkopan. Seveda bodo dela potekala sukcesivno, predračunska vrednost del znaša 116.000.000 dinarjev.

L.L.